

SYSTEM OBRONY PRZECIWRAKIETOWEJ JAPONII

*Magdalena
Trzpił*

ROSNĄCE ZAGROŻENIA W REGIONIE AZJI I PACYFIKU, SZCZEGÓLNIE ZE STRONY KOREI PÓŁNOCNEJ I CHIN, UWYDATNIŁY SŁABOŚĆ ZDOLNOŚCI OBRONNYCH JAPONII. STĄD, TOKIO PODJĘŁO DECYZJĘ O WZMOCNIENIU NARODOWYCH MECHANIZMÓW BEZPIECZEŃSTWA. JEDNYM Z PRZEJAWÓW TYCH ZMIAN JEST ZACIEŚNIANIE SOJUSZU Z USA, W TYM WSPÓLNY PROJEKT OBRONY PRZECIWRAKIETOWEJ.

Znamienny jest rozmiar kooperacji, a przede wszystkim udział finansowy Tokio w rozwoju projektu obrony przeciwrakietowej (*Ballistic Missile Defense, BMD*) oraz udostępnienie japońskim firmom zbrojeniowym technologii wojskowej USA. W konsekwencji, na przestrzeni ostatnich lat, Japonia stała się głównym partnerem USA w systemie obrony przeciwrakietowej.

BMD rozwijany w Japonii ma charakter narodowy i będzie służyć obronie terytorium

państwa. Stąd projekt tarczy antyrakietowej w Europie, którego częścią stać ma się Polska, jest nieporównywalny wobec systemu japońskiego. Niemniej, warto zwrócić uwagę na doświadczenia Tokio w takich kwestiach, jak porozumienie o statusie wojsk amerykańskich. Tego typu umowa jest bowiem także związana z budową amerykańskiego BMD w Polsce i Czechach.

PRZYCZYNY ROZPOCZĘCIA PROGRAMU OBRONY PRZECIWRAKIETOWEJ W JAPONII

**Japonia podjęła decyzję
o rozpoczęciu współpracy ze**

Stanami Zjednoczonymi w ramach projektu obrony przeciw-rakietowej w 1999 roku.

Czynnikiem decydującym był test rakiety dalekiego zasięgu Taepodong-1, przeprowadzony przez Koreę Północną nad terytorium japońskim w sierpniu 1998 roku¹. Realne niebezpieczeństwo ze strony Phenianu uwydatniło słabości obronne kraju oraz doprowadziło do zasadniczych zmian w prowadzonej od zakończenia II wojny światowej pokojowej polityce zagranicznej i bezpieczeństwa Japonii².

Chociaż Phenian stanowi największe zagrożenie dla bezpieczeństwa Japonii oraz sta-

1) K.M. Campbell, J. Gertler, D. Mitchell, C. Murdoch, „The Paths Ahead: Missile Defense in Asia”, *Center for Strategic and International Studies*, III/2006, www.csis.org/media/isis/pubs/0603_pathsahead.pdf, s. 10.

2) Konstytucja Japonii z 1947 roku wyklucza m.in. zaangażowanie militarne poza granicami kraju. Siły zbrojne państwa noszą nazwę sił obronnych. Zmiany w otoczeniu międzynarodowym, w tym zagrożenie ze strony Korei Północnej i terroryzmu, doprowadziły do „łagodniejszej” interpretacji zapisów konstytucji, co pozwoliło m.in. na udział oddziałów japońskich w wojnie w Iraku w charakterze wsparcia. Tokio rozważa także wprowadzenie możliwości zastosowania ataku uprzedzającego w sytuacji zagrożenia atakiem rakietowym ze strony Korei Północnej (np. zniszczenia baz wojskowych). W związku z próbą nuklearną Phenianu w maju 2009 roku poparcie na scenie politycznej dla uwzględnienia takiej opcji w nowych Wytycznych Polityki Obronnej Japonii (publikacja planowana jest na koniec 2009 roku) znacząco wzrosło.

cjonujących na jej terytorium żołnierzy amerykańskich, wraz z rozwojem programu BMD pojawiły się lub uległy wzmocnieniu inne niepokojące tendencje w regionie i na świecie. Do głównych zagrożeń należy zaliczyć³:

- Rozwój badań nad raketami średniego i dalekiego zasięgu, prowadzonych przez Koreę Północną, a także wzmocnianie potencjału militarnego (w tym raket balistycznych) przez Rosję i Chiny. Jeśli chodzi o Pchonia, największe obawy budzi jego program nuklearny i możliwość wyposażenia raket balistycznych w głowice jądrowe. W przypadku Moskwy i Pekinu zagrożenie nie ma charakteru bezpośredniego, jednak Japonia i Stany Zjednoczone obawiają się ewentualnego użycia raket balistycznych jako jednego

z narzędzi do osiągnięcia przez te państwa celów strategicznych czy politycznych w regionie Azji i Pacyfiku. **W perspektywie długoterminowej, zagrożenie ze strony Chin – ze względu na potencjał i tempo rozwoju – postrzegane jest jako silniejsze niż w przypadku Korei Północnej.** W odniesieniu do Rosji, istnieją również wątpliwości względem stopnia kontroli Kremla nad arsenałem zbrojnym w byłych republikach radzieckich.

- **Możliwość przeprowadzenia ataku z wykorzystaniem raket balistycznych przez wrogi podmioty, np. ugrupowania terrorystyczne,** jako odwet za zaangażowanie Japonii w operacje sił międzynarodowych lub sojusz z USA;

3) Zob.: M.D. Sawin, R.M. Swanger, T. Kawakami, „Japan and Ballistic Missile Defense”, *Rand Corporation*, 2001,

http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1374/MR1374.ch2.pdf, ss. 11-19.

- Nielegalne rozprzestrzenianie technologii i systemów rakietowych;
- Możliwość przeprowadzenia ataku z wykorzystaniem rakiet balistycznych, których celem mogą być japońskie lub sojusznicze oddziały wojskowe, pełniące misję w regionie.

WSPÓŁPRACA MIĘDZY USA A JAPONIĄ W RAMACH SYSTEMU OBRONY PRZECIWRAKIETOWEJ. REAKCJE PAŃSTW REGIONU

Od momentu rozpoczęcia programu obrony przeciwrakietowej Japonia ściśle współpracuje ze Stanami Zjednoczonymi. **Partycypuje w kosztach badań i rozwoju wspólnego programu obrony przeciwrakietowej.**

W pierwszym liście intencyjnym (*Memorandum of Understanding*) o współpracy z USA, podpisanym w sierpniu 1999 roku, Japonia zobowiązała się do przeznaczenia w ciągu 5 lat ok. 300 mln USD na prace nad systemem. W 2005 roku oba państwa znacząco zacieśniły kooperację, m.in. poprzez zobowiązanie Tokio do zwiększenia swojego udziału finansowego i pokrycia od do 1/2 kosztów wspólnego projektu modyfikacji rakiet przechwytyjących SM-3, ocenianych na łączną kwotę ok. 2,7 mld USD⁴. Japonia otrzymała z kolei zapewnienie o wymianie informacji oraz transferze technologii związanych z systemem BMD⁵. W marcu 2006 roku, **Departament Stanu USA ogłosił, iż Japonia stała się najważniejszym partnerem Waszyngtonu w systemie obrony przeciwrakietowej w skali globalnej**⁶.

4) SM-3 (Standard Missile-3) jest modernizowana jako część morskiego systemu obrony przeciwrakietowej. Jej zadaniem będzie przechwytywanie rakiet balistycznych średniego i dalekiego zasięgu. Więcej zob.: „Japanese Ballistic Missile Defense”, *Missile Threat*, http://www.missilethreat.com/missiledefensesystems/id.30/system_detail.asp

5) Zob.: „Missile Defense, the Space Relationship and the Twenty-First Century. 2007 Report”, *Independent Working Group*, 2006, www.missilethreat.com/repository/doclib/IWGREport.pdf, s. 94.

Zacieśnianie współpracy japońsko-amerykańskiej w dziedzinie BMD spotkało się ze sprzeciwem Korei Północnej, Chin i Rosji.

Phenian konsekwentnie oskarża Tokio o prowadzenie polityki konfrontacji i chęć inwazji na Półwysep Koreański. Pekin z kolei przyjął retorykę propagowaną przez Moskwę. We wspólnym oświadczeniu prezydentów Hu Jintao i Dmitrija Miedwiediewa oba państwa zarzuciły Stanom Zjednoczonym i ich partnerom w programie BMD, że globalny system obrony przeciwrakietowej nie przyczyni się do osiągnięcia międzynarodowej równowagi, a wręcz przeciwnie – zwiększy prawdopodobieństwo wybuchu światowego konfliktu⁷.

ARCHITEKTURA SYSTEMU OBRONY PRZECIWRAKIETOWEJ JAPONII

Japoński program obrony przeciwrakietowej jest morskim komponentem działań antybalistycznych (*Navy Theater Wide*). Docelowo, BMD umieszczony będzie na 4 okrętach z systemem Aegis (tzw. Obrona przed Rakietami Balistycznymi Bazowania Morskiego Aegis, *Aegis Ballistic Missile Defense*) wyposażonych w antyrakiety SM-3⁸, które przechwytyują „wrogi” pocisk w środkowej fazie lotu. *Aegis* będzie także przekazywał dane radarowe do partnerskich systemów obrony przeciwrakietowej⁹.

6) Zob.: „Japan emerges as America’s Largest Missile Defense Partner”, *Global Security*, 1/03/2006, <http://www.globalsecurity.org/space/library/news/2006/space-060309-usia02.htm>

7) Zob.: B. Spring, „U.S. Should Defy Chinese-Russian Attack on Missile Defense”, *Backgrounder; The Heritage Foundation*, No. 2154, VI/2008, <http://www.heritage.org/Research/NationalSecurity/bg2154.cfm>

8) Dotychczas niszczyli wyposażeń są w rakiety produkcji amerykańskiej. Docelowo, ok. 2014-2015 roku, zostaną one zastąpione zmodernizowaną wersją SM-3, będącą wspólnym projektem USA i Japonii. Zob.: W. Boese, „Japan Embracing Missile Defense”, *Arms Control Today*, IV/2006, Vol. 36, No. 3, s. 36.

9) Zob.: „Japan: Shirting the BMD Balance In East Asia”, *Stratfor*, 29/11/2008.

Do końca 2011 roku zakończyć się ma niezbędna modyfikacja wszystkich krążowników, na których umieszczonych zostanie 36 rakiet przechwytyjących SM-3.

Naziemny system obrony antybalistycznej opierać się będzie na 16 bateriach Patriot (wersja PAC-3). Część z nich została kupiona w Stanach Zjednoczonych na podstawie bezpośredniej umowy sprzedaży oraz dostarczona w ramach amerykańskiego programu *Foreign Military Sales*¹⁰. Pozostałe są produkowane na licencji amerykańskiej w Japonii¹¹. **Tokio w latach 2004-2009 przeznaczyło na system Patriot blisko 4,5 mld USD (cena jednostko-**

wa baterii nie jest znana)¹². **Biorąc pod uwagę łączny koszt BMD szacowany na 7-9 mld USD (16 baterii Patriot i modernizacja rakiet SM-3)**¹³ **można przypuszczać, że system Patriot został udostępniony przez USA stronie japońskiej po preferencyjnych cenach. Dla porównania, oferta zakupu 8 baterii ogniowych z wyposażeniem złożona Polsce przez Stany Zjednoczone opiewa na sumę ok. 9 mld USD. Do 2010 roku planowane jest stworzenie w Japonii ośmiu baz systemu Patriot PAC-3, które będą chronić najważniejsze ośrodki miejskie i przemysłowe kraju**¹⁴.

10) W ramach programu, Stany Zjednoczone przyznają państwom sojusznicznym fundusze m.in. na zakup sprzętu wojskowego od amerykańskich firm zbrojeniowych. Zob.: K. Osborn, „Japan tests PAC-3 at White Sands”, *Defense News*,

<http://www.defensenews.com/story.php?i=3741113&c=AME&s=LAN>

11) Stany Zjednoczone wyraziły zgodę na zakup licencji od Lockheed Martin przez Mitsubishi Heavy Industries Ltd. w 2005 r. Zob.: „Japan licensed to produce Patriot PAC-3's”, *Defense Industry Daily*, 19/07/2005,

<http://www.defenseindustrydaily.com/japan-licensed-to-produce-patriot-pac3s-0876/>

12) Zob.: „Successful PAC-3 Flight Test”, *Japan Defense Focus*, No. 11,

<http://www.mod.go.jp/e/jdf/no11/special.html>

13) Zob.: „Japan's BMD”, *Japan Ministry of Defense*, VII/2008,

http://www.mod.go.jp/e/d_policy/bmd/bmd2008.pdf, ss. 6-9.

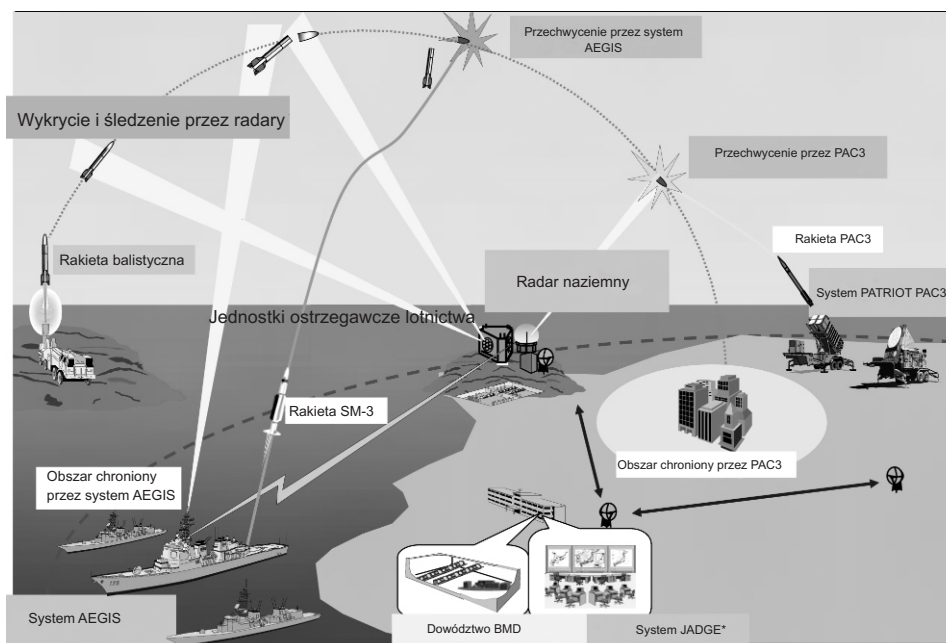
14) Zob.: „Patriot PAC-3 w centrum Tokio”, *Agencja Lotnicza Altair*, 26/11/2005,

<http://www.altair.com.pl/start-437>

W skład systemu wejdzie także najnowocześniejszy mobilny radar naziemny (*X-band Radar*), którego zadaniem będzie wykrycie i śledzenie pocisków balistycznych. BMD ma osiągnąć zdolność operacyjną do 2012 roku.

Dotychczas przeprowadzono dwa testy BMD. Pierwszy (w grudniu 2007 roku) zakończył się sukcesem. Drugi test, który miał miejsce w listopadzie 2008 roku, nie powiódł się w ostatniej fazie, czyli w momencie przechwycenia rakiety przez pocisk antybalistyczny¹⁵.

Rys. 1. Architektura BMD w Japonii

*JADGE (*Japan Air Defense Ground Environment*), Naziemny System Obrony Powietrznej Japonii

Źródło: „Japan's BMD”, *Japan's Ministry of Defense*, July 2008, http://www.mod.go.jp/e/d_policy/bmd/bmd2008.pdf, s. 6

15) Zob.: „Japan/U.S. Missile Defense Flight Test Completed”, *Missile Defense Agency*, 19/11/2008, <http://www.mda.mil/mdalink/pdf/08news0087.pdf>

System przeciwrakietowy Japonii jest programem narodowym o charakterze defensywnym. Znajduje się pod jurysdykcją władz w Tokio, jest przez nie budowany i rozwijany wyłącznie na potrzeby obronne własnego terytorium. BMD nie będzie stanowił ochrony dla państw trzecich¹⁶. Jest to podejście odmienne od prezentowanego przez Stany Zjednoczone, które dążą do stworzenia globalnego systemu obrony przeciwrakietowej¹⁷.

POROZUMIENIE SOFA MIĘDZY STANAMI ZJEDNO- CZONYMI A JAPONIĄ

Porozumienie między Polską i Stanami Zjednoczonymi w sprawie umowy uzupełniającej o statusie Sił Zbrojnych USA na terytorium RP (SOFA

Supplemental) jest ściśle powiązanie z amerykańskim systemem BMD. Japonia zawierała umowę mając już na swoim terenie amerykańskie wojska (od zakończenia II wojny światowej USA są stale obecne w tym kraju). Mimo to, cenne jest przedstawienie doświadczeń Tokio w tym obszarze.

SOFA (*Status of Forces Agreement*), określająca warunki stacjonowania pracowników wojskowych, cywilnych i ich rodzin na terytorium Japonii, została podpisana przez władze obu państw w 1960 roku. **Budzi ona wiele kontrowersji ze względu na przyznanie stronie amerykańskiej szerokich swobód prawnych** (jurysdykcji, zwolnień podatkowych itp.). Pomimo protestów społecznych, wprowadzono jedynie zmiany uzupełniające do porozumienia, zacieśniające współpracę śledczą między państwami. Podejrzewa się także, że w niektórych

16) Zob.: C. Boese, „Japan Seeks Missile Defense Interceptors”, *Arms Control Today*, VI/2004, Vol. 34, No. 5, s. 35.

17) Zob.: „Japan: In a Unique Position for Ballistic Missile Defense”, *Stratfor*, 2/09/2006, http://www.stratfor.com/memberships/39906/japan_unique_position_ballistic_missile_defense

przypadkach – na mocy poufnych bilateralnych porozumień – Japonia zrzekła się jurysdykcji karnej wobec oskarżonych obywateli USA na rzecz Stanów Zjednoczonych¹⁸.

Poniżej przedstawione szczegółowe rozwiązania kwestii w tego typu umowach są na ogół problematyczne.

Z jednej strony należy podkreślić, że specyficzne stosunki amerykańsko-japońskie po II wojnie światowej umożliwiły Waszyngtonowi uzyskanie korzystnych zapisów w porozumieniu. Z drugiej jednak, pokazują ogólne zasady, jakimi kierują się Stany Zjednoczone przy zawieraniu umów typu SOFA. Uznanie pryncypialnego stanowiska Waszyngtonu w takich obszarach jak jurysdykcja, kwestie podatkowe i zasady dotyczące ewentualnych roszczeń stanowi

cenę, jaką musi ponieść kraj goszczący wojska amerykańskie. Nie należy jednak zapominać, że bazy należące do USA stanowią jednocześnie olbrzymią korzyść, zarówno pod względem strategicznym, jak i – w wymiarze lokalnym – ekonomicznym.

Zgodnie z porozumieniem między Waszyngtonem a Tokio amerykański personel wojskowy, cywilny i ich rodziny podlegają rygorowi prawa japońskiego¹⁹. Podejrzany o popełnienie przestępstwa pozostaje jednak w areszcie na terenie bazy USA do momentu wystosowania aktu oskarżenia przez stronę japońską²⁰. Przedstawiciel Stanów Zjednoczonych może być obecny podczas przesłuchania podejrzanego, a także uczestniczyć w śledztwie²¹. **USA zachowują jednak prawo do objęcia jurysdykcją człon-**

18) Zob.: „Japanese government's submission to U.S. revealed in dealing with U.S. soldiers' crimes”, *Japan Press Weekly*, 19/05/2008, http://www.japan-press.co.jp/2574/usforces_3.html

19) Zob.: „Agreement Under Article VI of the Treaty of Mutual Cooperation and Security between the United States of America and Japan, Regarding Facilities and Areas and the Status of U.S. Armed Forces in Japan”, *Japan Ministry of Foreign Affairs*, 19/01/1960, <http://www.mofa.go.jp/mofaj/area/usa/sfa/pdfs/fulltext.pdf>, Art.9§1.

20) *op.cit.*, Art.17§5c.

ków bazy, którzy popełnili przestępstwo podczas pełnienia obowiązków służbowych²² (w praktyce zapis ten jest często stosowany).

Porozumienie między Tokio a Waszyngtonem dopuszcza zaangażowanie kontraktorów amerykańskich pod warunkiem odbycia konsultacji z rządem Japonii w tej sprawie. Zlecenie prac bezpośrednio tym firmom (bez ogłoszenia otwartego przetargu z udziałem kontrahentów japońskich) jest dopuszczalne, gdy wprowadzane są restrykcje ze względu na kwestie bezpieczeństwa, kwalifikacje techniczne, niedostępność materiałów

lub usług oraz ograniczenia prawodawstwa amerykańskiego.

Kontraktorzy amerykańscy objęci są zwolnieniami podatkowymi²³.

Kwestią problematyczną jest także ustanowienie zwolnień podatkowych od dochodów uzyskanych od rządu USA, obejmujących personel wojskowy, cywilny i ich rodziny. Porozumienie SOFA między Stanami Zjednoczonymi a Japonią przyznaje tego typu przywileje. Do innych udogodnień zaliczyć należy zwolnienia z podatku od towarów, akcyzy na paliwa czy opłat celnych²⁴.

21) „Joint Committee Agreement on Measures to Strengthen Investigative Cooperation and Facilitate Smooth Implementation of the Joint Committee Agreement on Criminal Jurisdiction Procedures”, *Joint Committee*, 25/10/1995, materiał udostępniony przez Ambasadę Japonii w Warszawie.

22) „Agreement Under Article VI of the Treaty of Mutual Cooperation and Security between the United States of America and Japan, Regarding Facilities and Areas and the Status of U.S. Armed Forces in Japan”, *op.cit.*, Art.17§3(a)(ii).

23) *op.cit.*, Art.14§1,2,7.

24) *op.cit.*, Art.12§3, Art.13§1,2.

PODSUMOWANIE

Bliskie partnerstwo Stanów Zjednoczonych i Japonii w ostatniej dekadzie opiera się na tworzeniu mechanizmów obrony przed wspólnie identyfikowanymi zagrożeniami. **Nieprzewidywalna polityka Korei Północnej, a przede wszystkim rosnąca potęga Chin pozwalają sądzić, iż w perspektywie długoterminowej sojusz amerykańsko-japoński będzie stanowił dla tych zjawisk jeden z elementów przeciwwagi w regionie Azji i Pacyfiku.**

Udział Japonii w programie BMD jest postrzegany przez Rosję, ChRL i Koreę Północną jako zagrożenie dla własnego bezpieczeństwa i podjęcie przez Tokio agresywnej poli-

tyki zagranicznej. Fakt ten ma negatywny wpływ na próby unormowania sytuacji w regionie Azji i Pacyfiku, np. na forum rozmów 6 stronnych (obie Koree, Japonia, USA, Rosja i Chiny) w kwestii denuklearyzacji Półwyspu Koreańskiego.

System BMD, którego część ma się znaleźć na terytorium Polski, oraz system japoński, są – z punktu widzenia przeznaczenia (w Japonii: obrona własnego terytorium, w Polsce: obrona terytorium USA i potencjalnie państw Europy Zachodniej) – nieporównywalne. Dopiero w momencie zakupu przez RP pocisków klasy Patriot, Polska uzyska możliwość obrony własnego terytorium, tak jak ma to miejsce w przypadku Japonii.